

מסכת שקלים

פרק באחד באדר

אותם כל ישראל, בין העומדין בארץ או חוצה לארץ.

ושלא בזמן הבית אין חייב בה אדם.

הלכה א מתניתין:

במסכת מגילה [דף כט ב] נתבאר כי בכל שנה [החל מא' ניסן], צריכין להביא את קרבנות הציבור מהשקלים החדשים ששוקלים הציבור ל"מחצית השקל".

וילפינן לה מקרא, דכתיב "זאת עולת חדש בחדשו" — חדש, והבא קרבן מתרומה חדשה.

ומשום כך, **באחד באדר** היו שולחין בית דין שלוחין בכל ערי ישראל, ומשמיעין [מכריזין] על השקלים, שיביאו ישראל שקליהם, כדי שיהיו בלשכה שקלים חדשים בא' ניסן, ויביאו מהם תמידין ומוספין, ושאר קרבנות הציבור.⁽¹⁾

וכן היו מכריזין באחד באדר על הכלאים, שיעקור כל אחד משדותיו את כלאי הזרעים שעלו בהן. ומכריזין זאת בזמן הזה, כיון שבאדר ניכרין כבר הצמחים, וניכרין הכלאים.

כתב ספר החינוך מצוה קה:

מצות נתינת מחצית השקל בשנה — שיתן כל אחד מיישראל מבין עשרים שנה ומעלה, בין עני בין עשיר, מחצית השקל, שהוא משקל עשרה גרה כסף, בכל שנה ליד הכהנים.

שנאמר [שמות ל יג] "זה יתנו כל העובר על הפקודים".

והיו מניחים הכל בלשכה אחת שבמקדש, ומשם היו מוציאים לקנות תמידין ומוספין, וכל קרבן הקרב על הציבור, ונסכיהם, והמלח שמולחין בו את הקרבנות, ועצי המערכה, ולחם הפנים, ושכר העושה לחם הפנים. והעומר, ושתי הלחם, ופרה אדומה, ושעיר המשתלח, ולשון של זהורית.

משרשי המצוה: שרצה הקב"ה לטובת כל ישראל, ולזכותם שיהא יד כולם שווה בדבר הקרבנות הקרבים לפניו כל השנה בהתמדה, ובענינים אלו הנזכרים. ושיהיו הכל, אחד עני ואחד עשיר, שוים במצוה אחת לפניו, להעלות זכרון כולן על ידי המצוה שהם כוללים בה יחד לטובה לפניו...

ונוהגת מצוה זו בזמן הבית, שחייבין לתת

1. תוספות בקידושין דף נד א כתבו, שמאחד באדר, שהכריזו אז על הבאת השקלים היו

ובחמשה עשר בו [באדר]:

א. קורין את המגילה בכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון.

ב. ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות והשווקים שנתקלקלו בימות הגשמים, עבור עולי רגלים הבאים שלושים יום לאחר מכן, בחג הפסח.⁽²⁾

וכן היו יוצאין שלוחי בית דין ביום זה לתקן את מקורות המים, שאם נתרבה בהם טיט – מנקין אותם, ואם נחסר שיעור מימיהם – ממשיכין להם מים, וממלאין אותן.

ג. ועושיין בו כל צרכי הרבים – יבואר בגמרא.

ד. ומציינין את הקברות על ידי שפיכת סיד מחוי סביב הקבר, שיהא ניכר, ולא יאהילו עליהם הכהנים ונושאי טהרות. ומפני שבימות הגשמים נמוח הסיד, היו חוזרין ומציינין אותן בט"ו באדר.

ה. ויוצאין בט"ו באדר אף על הכלאים.

לאחר שהכריזו בא' באדר לעקור את הכלאים, יוצאין שלוחי בית דין בט"ו באדר לשדות, לבדוק אם עקרום הבעלים, ואם לא

עקרום עוקרים אותם שלוחי בית דין.

גמרא:

והוינן בה: ולמה באחד באדר נקבע הזמן שמכריזין בו על הבאת השקלים?

ומבארין: כדי שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן – בזמן הראוי, קודם ראש חדש ניסן, ותתירם "תרומת הלשכה" מן תרומת השקלים החדשה ששקלו הציבור בזמנה, באחד בניסן.

את כל השקלים החדשים שהתקבלו מתרומת הציבור ל"מחצית השקל" היו מניחים בלשכה, ובאחד בניסן היו "תורמין" מעות מהלשכה, על ידי שהיו ממלאים שלש קופות בשקלים מתוך השקלים הרבים שהיו בלישכה.

ומאותן המעות ש"נתרמו" מהלישכה בקופות, היו לוקחין את קרבנות הציבור לצרכי השנה הבאה.

ולכך, משמיעין באחד באדר, שלשים יום קודם לכן, על גביית השקלים, כדי שיספיקו הכל להביאם לפני המועד של "תרומת הלשכה".

כל אחד ואחד מחצית השקל, ויהיה עתיד ליתנה. ועדיין לא היו מקדישין ומוסרין לגזבר. ובחמשה עשר באדר היו יושבין בשולחנות כדי לגבות את השקלים, ורק אז החלו למסור את השקלים להקדש.

2. כן משמע בתוספתא פרק א הלכה א. אך הרמב"ם הביא הלכה זו בהלכות רוצח, ופירשה שהיו מתקנים הדרכים אחר ימות הגשמים כדי

מתחילין להביא את השקלים, ומקדישין אותם, ומוסרין לגזבר. ומה שהיו יושבין בשולחנות בחמשה עשר באדר כמובא בהלכה ג הוא בשביל לפרוט המעות או להחליפם למטבע המדינה, למי שיש לו צורך בכך.

וכן פירשו רש"י והריטב"א במגילה כט א דלשם כך היו יושבין בשולחנות.

אולם הרמב"ם בפ"ב משקלים ה"ט כתב שהשמעת השקלים באחד באדר היתה כדי שיכין

ונאמר להלן, "החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לחדשי השנה".

מה "חדשי" שנאמר להלן אין מונין אלא מניסן. כדכתיב בהאי קרא "החדש הזה לכם ראש חדשים".

אף "חדשי" שנאמר כאן, בקרא ד"זאת עולת חדש בחדשו", דילפינן מינה שצריך להביא מכאן ואילך קרבנות ציבור מתרומה חדשה, אין מונין אלא מניסן.

שמניסן מתחילין להביא קרבנות ציבור מהשקלים החדשים לכל חדשי השנה.

אמר רב יונה: שבק רבי טבי ראשה דמתניתא, ואמר סיפא [הניח רב טבי רישא דברייתא ונקיט הסיפא]. שדרשה זו שהביא רב טבי ללמדנו שזמן תרומת הלשכה הוא בניסן, היא סיפא דברייתא, ולא הזכיר כלל רישא דברייתא, המביאה את מקור הדין שישנו זמן שצריך לחדש ולהביא מתרומה חדשה.

דלא כן כהדא [שאין נכון לעשות כן כענין זה] שעשה רב טבי, שלא הזכיר כלל הרישא שצריך להביא מן החדש.

אמר רבי שמואל בר רב יצחק: הטעם שתרומת הלשכה מהשקלים החדשים זמנה הוא בא' בניסן היות שזמנה של תרומת הלשכה — הוא בתחלתה!

כפי שהיתה התרומה הראשונה, בשעה שהוקם המשכן, בראש חודש ניסן.

דכתיב "ויהי בחדש הראשון, בשנה השנית, באחד לחדש הוקם המשכן".

ותני עלה: ביום שהוקם המשכן — בו ביום נתרמה התרומה לצורך קרבנות הציבור, שהוקרבו כבר באותו היום.

וכמו כן לדורות, מתחילין לתרום מן החדש לצורך הבאת קרבנות הציבור, מראש חדש ניסן.⁽³⁾

רבי טבי בשם רבי יאשיה בשם כהנא אמר: הטעם שמקריבין בא' ניסן מתרומה חדשה, הוא לימוד מגזירה שווה:

נאמר כאן, בפרשת הקרבנות [במדבר כח] "זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה". שמכאן אנו למדים שצריך לחדש ולהביא קרבנות מתרומה חדשה, וכמו שנתבאר לעיל.⁽⁴⁾

זכור".

4. בתלמוד בבלי מסכת ראש השנה [ז א] מבאר שהדין שצריך להביא את הקרבנות מאחד בניסן מן התרומה החדשה הוא דין לכתחילה, אך בדיעבד אף אם הביא מהתרומה הישנה של שנה שעברה יצא.

ובמקדש דוד [סימן ל"ה] הקשה: היאך מקטירין את בויכי הלבונה של לחם הפנים בשבת שאחר ראש חודש ניסן, והרי הלחם

לאפשר לרוצחים בשגגה לרוץ לעיר מקלט ללא עיכובים. כדכתיב בקרא "תכין לך הדרך".

3. במסכת סופרים פרק כא הלכה ד הובא טעם נוסף להשמעת השקלים בתאריך זה: "שהיה צפוי וגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהיה המן עתיד לשקול על ישראל. לפיכך הקדים ואמר למשה שיהיו שקלי ישראל קודמין להמן.

וצריכין ישראל לתת שקליהם לפני שבת

וכך שנינו ברישא דברייתא, דתני: כתיב
 "זאת עולת חדש בחדשו".

יכול יהא תורם מהשקלים שבלשכה בכל
 חדש וחדש?

תלמוד לומר "בחדשו לחדשו". לומר לך:
 בחדש אחד הוא תורם לכל חדשי השנה. כי
 אם בכל חדש הוא תורם הוי מצי למכתב
 "זאת עולת החדש".

יכול יתרום באיזה חדש שירצה עבור כל
 חדשי השנה?

אין הדבר כן.

לפי שנאמר כאן "חדשי" בקרא ד"זאת עולת
 חדש בחדשו לחדשי". ונאמר להלן "חדשי"
 בכתוב "ראשון הוא לכם לחדשי השנה".

מה "חדשי" שנאמר להלן, אין מונין אלא
 מניסין.

אף "חדשי" שנאמר כאן לגבי תרומת
 הלשכה, אין מונין אלא מניסין.

שנינו במשנתנו: באחד באדר משמיעין על
 השקלים.

מהו "משמיעין"?

רב הונא אמר: מכריזין.

והא דתיקנו להכריז על הבאת השקלים,
 אסמכוהו אקרא, היך מה דאת אמר [כמו

שנאמר] בדברי הימים [כד]: "ויתנו קול
 ביהודה ובירושלים להביא לה' משאת משה
 עבד ה'".

ובכסף שקלים מיירי התם, כדמוכח בפסוקים
 בספר מלכים. הריף שיש ליתן קול ולהכריז
 על הבאת השקלים לבית ה'.

שנינו במשנתנו: באחד באדר משמיעין על
 השקלים ועל הכלאים. ובחמשה עשר בו
 קורין את המגילה בכרכים.

תנן תנינן: [בפרק קמא דמגילה] אין חילוק
 בין אדר ראשון לאדר שני, ששוין הם בכך
 שאסורים שניהם בהספד ובתענית בי"ד
 ובט"ו, ואין ביניהם חילוק אלא מקרא מגילה
 ומתנות לאביונים, שנוהגים רק באדר שני,
 ולא באדר ראשון.

רב סימון בשם רבי יהושע בן לוי אמר: אף
 שימוע שקלים וכלאים איכא ביניהם, בין
 אדר ראשון לשני. שדין השמעת השקלים
 והכלאים באחד באדר הנזכר במשנתנו אינו
 נוהג אלא באדר שני.

אמר רבי יוסי: ויאות [נכון ויפה] אמר רבי
 יהושע בן לוי, שגם השמעת השקלים
 והכלאים אינה נוהגת אלא באדר שני.

כי כלום, מפני מה, אמרו חכמים שבאחד
 באדר משמיעין על השקלים, וכי לא בכדי
 שיביאו ישראל את שקליהן בעונתן עד ניסן,
 שבו צריך להביא קרבנות מן התרומה
 החדשה.

ויתכן, מאחר ודין הבאת הקרבנות מהתרומה
 החדשה אינו מעכב, הרי היכא שאי אפשר באופן
 אחר, עושין כן.

והלבונה מונחין על השולחן משבת שעברה,
 ונמצא מקטיר בשנה החדשה מן התרומה
 הישנה.

ואם את אמר שהשמעת השקלים תעשה באדר הראשון הא עד כדון [עדיין] אית בשתא שיתין יומין [ישנם שישים יום] עד א' ניסן, ויאמר אדם לעצמו עדיין יש לי שהות הרבה להביא שקלי, ומתוך כך יפשע ולא יביא.

ועל כן תיקנו שישמיעו בא' באדר השני שהוא שלושים יום קודם הזמן, ויזדרזו להביא שקלו.

וכן נכונים דברי רבי יהושע בן לוי במה שאמר שהשמעת הכלאים גם היא נעשית באדר השני.

כי כלום אמרו באחד באדר יוצאין אף על הכלאים, וכי לא כדי שיהיו הצמחין ניכרין ויראו אם יש בהם כלאים.

ואם אומר את שבאדר הראשון מכריזין על הכלאים עד כדון [עדיין] אינון דקיקין [דקים הצמחים] ואינם ניכרים אם יש בהם כלאים. שהרי מטעם זה מעברין את השנה ומוסיפין אדר ראשון מפני התבואה שלא נתבשלה, כדתניא בסנהדרין [יא ב].

וכיון שכן, אין מקום להשמעת הכלאים עד אדר השני.

נתבאר בגמרא לעיל שטעם הכרות השקלים בא' באדר הוא כדי שיספיקו ישראל להביא שקליהם עד א' ניסן.

רבי חזקיה שאל: מעתה, שאמרת כי הכרות השקלים הוא כדי שיביאו שקליהם בעונתן, תיקשי:

אם כן, בני בבל הרחוקין הרבה מירושלים, ודרוש להם זמן רב להבאת שקליהם

לירושלים, עליהם להיות משמיעין על השקלים מראשו של חורף, כדי שיביאו ישראל שבבל שקליהן בעונתן עד א' ניסן, ותתרום גם עליהם תרומת הלשכה מן התרומה החדשה, בזמנה, באחד בניסן?

התיב רבי עולא קומי [לפני] רבי מנא על קושיתו של רבי חזקיה שבני בבל צריכים להשמיע על השקלים כבר מתחילת החורף:

והא תנינן להלן בשלושה פרקים [זמנים] בשנה תורמין את הלשכה. שהיתה במקדש לשכה גדולה שלתוכה הכניסו את כל השקלים שתרמו ישראל. וכשנטלום לצורך קניית הקרבנות לא היו נוטלים את כל השקלים בבת אחת לצורך קרבנות כל השנה, אלא ג' פעמים בשנה היו תורמין את הלשכה,

א. בפרום הפסח [היינו ט"ו יום קודם הפסח]

ב. בפרום העצרת [חג השבועות]

ג. בפרום החג [חג הסוכות].

והמשיך ואמר ליה רבי עולא: הרי מפני מה היו תורמין את הלשכה שלש פעמים, בשלשה זמנים, ולא בפעם אחת, בהכרח משום שלא היו הכל מספיקים לשלוח שקליהם שנגבו בחודש אדר עד א' ניסן.

נימר [ונאמר כך]: בפסח עדיין לא הגיעו כל שקלי ישראל מכל התפוצות אלא רק מהמקומות הקרובים לירושלים. ולפיכך:

אילין דקריבין [אלו הקרובים] מביאין שקליהן בפרום הפסח,

ואילין דרחוקין מביאין שקליהן בפרום

העצרת.

ואילין דרחוקין מנהון [והרחוקים מהם טפי] מביאין שקליהם בפרום החג.

וכך יהיה לכל ישראל חלק בקרבנות.

ואם כן, שתורמים תרומה מיוחדת משקליהם של המקומות הרחוקים, לפי זמן הגעתם, אין צורך להקדים ולהשמיע על השקלים לבני ככל ולשאר המדינות הרחוקות קודם א' באדר, כיון שזמן תרומת הלישכה משקליהם הוא אכן מאוחר מפרוס הפסח, ואין מקום לשאלת רבי חזקיה.

ב-ב אמר ליה: לא כדבריך הוא, שאמרת יש זמן מיוחד לכל מקום לתרומת הלישכה משקליו.

אלא כולה כאחת היא באה. שזמן כולם הוא בא' בניסן.

כי מיד בראש חודש ניסן צריך שיהיו הקרבנות שייכים לכל ישראל, שיתכפרו בהם כולם.

ולמה אמרו "בשלשה פרקים תורמין את הלשכה" ואין תורמים אותה בפעם אחת, מאחר שהזמן של כולם שווה?

טעמו של דבר — כדי לעשות פומבי [פרסום] לדבר.

שבג' זמנים הללו מתאספים כל ישראל לעלות לרגל, ואז היו תורמין, להודיע לכולם שיש לכל א' מישראל חלק בכל הקרבנות ציבור שמקריבין בכל יום.

רבי יהודה בר פזי בשם רבי אמר: הן [אין] נקרא את הפסוקים שיובאו להלן ולא נבעת [נחרד]! ?

הרי אם נבחין בהנהגת עם ישראל המוזכרת במקראות הללו, בין התנהגותם הטובה להתנהגותם הרעה, נלמד אנו מה גדול כחו של היצר הרע.

א. שהרי כשהתנדבו בני ישראל לטובה, לבנין המשכן, כתיב [שמות לה כב] "ויבאו האנשים על הנשים — כל נדיב לב הביאו".

הרי שנדיבי לב הם שהביאו תרומה למשכן ה', ולא כל העם.

ואילו כשהתנדבו לרעה לצורך עשיית העגל, כתיב [שמות לג ב] "ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם, ויביאו אל אהרן", שאף אותם שלא היו נדיבי לב הביאו נזמיהם לעשיית העגל.

ב. עוד חילוק מצינו בין יציאת בני ישראל לטובה או לרעה.

שכשיצאו לטובה, לקבלת התורה, כתיב "ויוצא משה את העם", ולא יצאו מעצמן לקבל התורה אלא הוצרך משה להוציאן.

ואילו ביציאתן לרעה, בחטא המרגלים, כתיב "ותקרבון אלי כלכם", מעצמן קרבו.

ג. וכמו כן, לטובה כתיב: אז ישיר משה ובני ישראל. שרק על ידי שירת משה שהתחיל לשיר נתעוררו גם בני ישראל ונצטרפו לשירה.

ואילו לרעה, בביאת המרגלים, כתיב "ותשא כל העדה, ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא" — מעצמן נשאו קולם בבכי בלא שעוררום לכך.

אמר רבי חייא בר אבא: כבר הוכיחם הנביא